ISSN:3048-5908 Impact Factor:6.673(SJIF)

సాహిత్య తరంగిణి

(తెలుగు పరిశోధన పత్రిక)

Indexed in: Google Scholar, Academia, Internet Archives etc.

A Peer-Reviewed Telugu Journal; Volume-3, Issue-3, (July/Aug/Sept), 2026

చందమామ బేతాళ కథల్లోని 'వివేకం కలిగిన పాత్రలు' – విశ్లేషణ

1. యెనికపాటి సుధాకర బాబు,

పరిశోధక విద్యార్థి (పార్ట్-టైం) తెలుగు మరియు ప్రాచ్య భాషా విభాగము, ఆచార్య నాగార్జున విశ్వవిద్యాలయం, నాగార్జున నగర్, ఆంధ్రప్రదేశ్ మరియు తెలుగు అధ్యాపకుడు, జి.వి.ఎస్.ఎం ప్రభుత్వ డిగ్రీ కళాశాల, ఉలవపాడు, ప్రకాశం జిల్లా, ఆంధ్ర ప్రదేశ్.

2. ఆచార్య ఎన్. వి. కృష్ణా రావు,

తెలుగు మరియు ప్రాచ్య భాషా విభాగం, ఆచార్య నాగార్జున విశ్వవిద్యాలయం, గుంటూరు - 522510,

Received:25/08/2026
Article Accepted: 25/09/2026
Published Online: 29/09/2026
DOI:10.53414/Sahithyatharangini.2026.3.3.273

1. వ్యాస సంగ్రహం:

ఈ పాత్రలు సమస్యలు వచ్చినప్పుడు ఆవేశంలో కాకుండా బుద్ధిలో, దూరదృష్టిలో ఆలోచిస్తాయి. రాజ్య భవిష్యత్తును, ప్రజా క్షేమాన్ని దృష్టిలో ఉంచుకుని దూరదృష్టితో నిర్ణయాలు తీసుకున్న ఆదర్శ రాజులు. బాహ్య సౌందర్యం కంటే అంతర్గత గుణమే ముఖ్యమని గ్రహించిన వివేకి. రాజులకు సరైన మార్గం చూపుతూ, శత్రుబలాన్ని అంచనా వేసి వ్యూహాలు పన్నిన మంత్రులు మరియు సలహాదారులు. మేధస్సులో, రాజనీతిలో సమస్యలను పరిష్కరించుకున్న స్వతంత్ర భావాలు గల రాకుమారిలు. అద్భుత శక్తులు గల గంధర్వుడిని తన బుద్ధిబలంలో ఓడించిన సామాన్యుడు.

2. కీలక అంశాలు: గొప్ప కార్యాలలో ఆలోచన, స్వశక్తి , ప్రకృత శక్తి, సామర్థ్యాల సమన్వయం...

3. పరిచయం:

సాహిత్య ప్రక్రియలన్నింటిలోనూ కథకు విశిష్ట స్థానం ఉంది. చెప్పే అంశం సూటిగా, సరళవాక్యాలలో, ఎక్కువ వర్ణనలు లేకుండా చెప్పగలిగేదే కథ. సాధారణంగా అన్ని దిన, వార, మాస సాహిత్య పత్రికలన్నింటిలో కనీసం ఒకటి, రెండు కథలైనా ఉండటం ఇందుకు నిదర్శనంగా చెప్పవచ్చు. కథ అన్ని వయసులవారినీ ఆకర్షించినప్పటికీ పిల్లలను అధికంగా ప్రభావితం చేస్తుంది. అందువల్లే పిల్లలకు ఏ

ISSN:3048-5908 Impact Factor:6.673(SJIF)
సాహిత్య తరంగిణి
(తెలుగు పరిశోధన పత్రిక)
Indexed in: Google Scholar, Academia, Internet Archives etc.
A Peer-Reviewed Telugu Journal; Volume-3, Issue-3, (July/Aug/Sept), 2026

విషయం నేర్పించాలనుకున్నా ఆ విషయానికి కథను జోడించి చెప్పటానికి పెద్దవాళ్ళు ప్రయత్నిస్తారు. అదే పద్ధతిలో పిల్లలను కథల ద్వారా ఆకర్షించి, వినోదాన్ని అందిస్తూనే, అనేక విజ్ఞానవిషయాలు నేర్పించాలనే లక్ష్యంతో అనేక బాలల కథల పుస్తకాలు ప్రచురణ పొందాయి. కాని ప్రారంభం నుండి నేటి వరకూ బాలల సాహిత్య పత్రికలన్నింటిలో విశిష్ట స్థానం పొంది, చిరస్థాయిగా నిలిచిన పిల్లల కథల మాసపత్రిక 'చందమామ'. చందమామ పత్రిక మొదట పిల్లల పత్రికగానే ప్రారంభమైనా, కాలక్రమంలో ఆబాల వృద్ధులనూ తన పాఠకులుగా మార్చుకుని కుటుంబ పత్రికగా మారింది. నింగిలో చందమామను చూసి ఆనందించని వారుండరు. పిల్లలకు ఆనందాన్ని, పెద్దలకు ఆహ్లాదాన్ని కలిగిస్తూ అనేకమంది కవులకు కవితా వస్తువుగా ఉండి. వెన్నెల కురిపించే చల్లని మామ నింగిలోని చందమామ. అలాగే నెలంతా ఎదురు చూసేలా చేసి, చేతికి అందగానే తన కథలు, విజ్ఞానాంశాల ద్వారా పిల్లలకు, పెద్దలకు కూడా ఆనందాన్ని పంచి ఇస్తూనే సామాజిక విలువలు నేర్పించే విలువైన పత్రిక చందమామ.

4. వివేకం కలిగిన పాత్రలు-విశ్లేషణ:

గుణవర్ధనుడు:

'కనువిప్పు' కథలో గుణవర్ధనుడు శ్రీపురం దేశానికి రాజు మరియు కథలో కీలకమైన పాత్ర. అతని పాత్ర ద్వారా మనిషిలోని ప్రేమ, బాధ్యత మరియు విజ్ఞత మధ్య ఉండే సంఘర్షణను రచయిత వి. యజ్ఞరామయ్య చక్కగా చిత్రించారు. గుణవర్ధనుడికి తన ఏకైక కుమారుడైన కామపాలుడు అంటే ఎంతో ప్రేమ. కొడుకు ప్రాణాంతకమైన జబ్బులో మంచం పట్టినప్పుడు, అతడిని కాపాడటానికి రాజవైద్యులు, మంత్రగాళ్లతో ఎంతో ప్రయత్నం చేయిస్తాడు. రాజకుమారుడిని కాపాడాలంటే ఎవరైనా తమ ఆయువును అతనికి ధారపోసి, అతనికి బదులుగా తాము మరణించడానికి సిద్ధపడాలని ఒక బౌద్ధ భిక్షువు షరతు పెడతాడు. ఈ సందర్భంలో తండ్రిగా కొడుకు ప్రాణాలు కాపాడాలా లేక రాజుగా తన బాధ్యతను నిర్వహించాలా అనే ధర్మసంకటంలో గుణవర్ధనుడు పడతాడు. ప్రాణత్యాగం చేయవలసిన పరిస్థితి వచ్చినప్పుడు గుణవర్ధనుడు కేవలం భావోద్వేగంతో కాకుండా బుద్ధితో ఆలోచిస్తాడు. ఒకవేళ తాను ఆయువును ధారపోసి చనిపోతే, పసివాడైన కొడుకు పెరిగి పెద్దయ్యే వరకు రాజ్యాన్ని శత్రువుల కుట్రల నుండి ఎవరు కాపాడతారని ఆందోళన చెందుతాడు. తన మరణం వల్ల రాజకుమారుడి ప్రాణాలు దక్కినా, రక్షణ లేని రాజ్యంలో అతని భవిష్యత్తు ప్రమాదంలో పడుతుందని గ్రహించి, తన ప్రాణత్యాగం నిరర్థకం అవుతుందని భావిస్తాడు. కథ చివరలో విక్రమార్కుడు గుణవర్ధనుడి నిర్ణయాన్ని సమర్థిస్తాడు. మనుషుల మధ్య ఉండే ప్రేమబంధాలు జీవితబంధాలు మాత్రమేనని, ప్రాణత్యాగం అనేది ఉద్రేకంలో చేసే పని తప్ప

ISSN:3048-5908 Impact Factor:6.673(SJIF)
సాహిత్య తరంగిణి
(తెలుగు పరిశోధన పత్రిక)
Indexed in: Google Scholar, Academia, Internet Archives etc.
A Peer-Reviewed Telugu Journal; Volume-3, Issue-3, (July/Aug/Sept), 2026

వివేకంలో చేసేది కాదని వివరిస్తాడు. రాజు తన బాధ్యతలను, భవిష్యత్తును దృష్టిలో ఉంచుకుని తీసుకున్న ఈ నిర్ణయంలో స్వార్థం లేదని, అది ఒక నిజాయితీతో కూడిన ఆలోచన అని విక్రమార్కుడు తీర్పు ఇస్తాడు. మొత్తంగా, గుణవర్ధనుడు ఒక తండ్రిగా ఆవేదన చెందినప్పటికీ, ఒక పాలకుడిగా తన రాజ్య క్షేమాన్ని, బాధ్యతలను విస్మరించని వివేకవంతుడైన రాజుగా కనిపిస్తాడు.

చిత్రగ్రీవుడు:

'సేనాని ఎన్నిక' కథలో చిత్రగ్రీవుడు చిత్రపుర రాజ్యానికి మహారాజు. తన రాజ్యంలో సైన్యాధ్యక్షుడి పదవి ఖాళీ అయినప్పుడు, ఆ పదవికి సమాన ప్రతిభ గల ఇద్దరు ఉపసేనాధిపతులు-చేతనవర్మ మరియు చందనవర్మ పోటీ పడటం చూసి, ఎవరిని ఎంపిక చేయాలో నిర్ణయించలేక ఒక తెలివైన పథకాన్ని ఆలోచించాడు. కేవలం మాటల ద్వారా కాకుండా, వారి చేతల్లోని సామర్థ్యాన్ని పరీక్షించడానికి పొరుగున ఉన్న శత్రు రాజ్యాలను జయించమనే సవాలును విసిరాడు. ఇద్దరికీ సమానమైన తక్కువ సైన్యాన్ని ఇచ్చి వారి వ్యూహాలను గమనించాడు. యుద్ధంలో గెలిచి వచ్చిన చేతనవర్మ కంటే, శత్రువు బలాన్ని సరిగ్గా అంచనా వేసి "యుద్ధం చేయడం వల్ల అనవసర సైనిక నష్టం తప్ప ఏమీ ఉండదు" అని వెనక్కి వచ్చిన చందనవర్మనే చిత్రగ్రీవుడు అభినందించాడు. చేతనవర్మ విజయం కేవలం శత్రువు చేసిన పొరబాటు (అదృష్టం) వల్ల వచ్చిందే తప్ప, అది అతని సమర్థత కాదని చిత్రగ్రీవుడు గ్రహించాడు. తన బలం మరియు శత్రువు బలాన్ని క్షుణ్ణంగా అంచనా వేయగల చందనవర్మనే సైన్యాధ్యక్షుడిగా నియమించాడు. అనవసరమైన ఓటములు కలగకుండా రాజ్యాన్ని కాపాడగలిగే వ్యూహకర్తలే సైన్యానికి నాయకత్వం వహించాలని చిత్రగ్రీవుడు ఈ కథ ద్వారా నిరూపించాడు. మొత్తంగా, చిత్రగ్రీవుడు కేవలం ఫలితాలను చూసి మోసపోకుండా, ఆ ఫలితం వెనుక ఉన్న కారణాలను మరియు నాయకత్వ లక్షణాలను విశ్లేషించగల గొప్ప రాజుగా కనిపిస్తాడు.

విక్రమవర్మ:

'మారే మనసులు' కథలోని విక్రమవర్మ విక్రమపురి రాజ్యానికి రాజు. విక్రమవర్మ కేవలం పరాక్రమవంతుడైన వీరుడు మాత్రమే కాక, గొప్ప పరిపాలనాదక్షత మరియు సూక్ష్మ బుద్ధి కలిగిన వ్యక్తి. తన వేగుల ద్వారా శత్రువుల కదలికలను ఎప్పటికప్పుడు గమనిస్తూ, రాజ్యాన్ని రక్షించుకోవడంలో అప్రమత్తంగా ఉండేవాడు. పొరుగు రాజ్యమైన ఆనందపురి రాజు ఆనందవర్మ తనపై దాడికి సిద్ధమవుతున్నాడని తెలుసుకున్న విక్రమవర్మ, శత్రువు తనపై దాడి చేసేలోపే ముందస్తుగా ఆనందపురిని

ISSN:3048-5908 Impact Factor:6.673(SJIF)
సాహిత్య తరంగిణి
(తెలుగు పరిశోధన పత్రిక)
Indexed in: Google Scholar, Academia, Internet Archives etc.
A Peer-Reviewed Telugu Journal; Volume-3, Issue-3, (July/Aug/Sept), 2026

ముట్టడించి విజయం సాధించాడు. విక్రమవర్మ మనుషుల మనస్తత్వాలను గుర్తించడంలో మేటి. ఆనందపురి సేనాధిపతి సమరసేనుడిని బంధించినప్పుడు, అతనికి సేనాధిపతి పదవిని ఆశగా చూపినప్పటికీ, సమరసేనుడు లొంగకపోవడాన్ని చూసి అతనిపై గౌరవం పెంచుకున్నాడు. సమరసేనుడు చనిపోయే ముందు తన ఆఖరి కోరికగా "ప్రజలను హింసించకుండా న్యాయంగా పాలించండి" అని కోరడం చూసి, విక్రమవర్మ అతని నిస్వార్థానికి ముగ్ధుడయ్యాడు. సమరసేనుడు కపటి కాదని, అక్షరాలా విశ్వాసపాత్రుడని విక్రమవర్మ గ్రహించాడు. రాజ్య విస్తరణ కంటే ప్రజల శ్రేయస్సుకే విక్రమవర్మ ప్రాధాన్యత ఇచ్చాడు. తనకు ద్రోహం చేసి కోటను అప్పగించిన మంత్రి భద్రపాలుడిని విస్మరించి, తన న్యాయపాలన ద్వారా ప్రజల మెప్పు పొందాడు. సమరసేనుడి యోగ్యతను గుర్తించిన విక్రమవర్మ, అతడిని తన ప్రధాన సలహాదారుగా నియమించుకున్నాడు. తాను నగరంలో లేనప్పుడు తన ప్రతినిధిగా రాజ్య వ్యవహారాలు చూసేంతటి గొప్ప బాధ్యతను సమరసేనుడికి అప్పగించడం అతని విజ్ఞతకు నిదర్శనం. మొత్తంగా, విక్రమవర్మ ఒక వీరుడిగానే కాకుండా, శత్రువులోని మంచిని కూడా గుర్తించగల విశాల హృదయం కలిగిన రాజుగా కనిపిస్తాడు.

భీమేశ్వరుడు:

'రాజ నిర్ణయం' కథలో భీమేశ్వరుడు గిరిదుర్గ రాజ్యానికి రాజు. ఈ కథలో ఆయన ఒక వివేకవంతుడైన మరియు దార్శనికత కలిగిన పాలకుడిగా కనిపిస్తారు. భీమేశ్వరుడు తన వద్దకు వచ్చే అధికారుల విన్నపాలను కేవలం విని వదిలేయకుండా, వారి మాటల వెనుక ఉన్న నిజాయితీని, విజ్ఞతను అంచనా వేయగల సమర్థుడు. రంగపురం అధికారి సీనయ్య తన గ్రామాభివృద్ధి కోసం ప్రభుత్వంపైనే పూర్తిగా ఆధారపడకుండా, గ్రామస్థుల శ్రమను మరియు చందాలను కూడా కలుపుకుంటానని చెప్పినప్పుడు రాజు ఎంతో సంతోషించాడు. సీనయ్య అడిగిన 50 వేల వరహాల కంటే నాలుగు రెట్లు ఎక్కువగా, అంటే రెండు లక్షల వరహాలను ఆయన గ్రామానికి మంజూరు చేస్తూ, రంగపురాన్ని ఒక 'ఆదర్శ గ్రామం'గా కొనియాడాడు. ఇతర అధికారులు తమ స్వార్థం కోసం అధిక మొత్తంలో నిధులు అడుగుతున్నారని రాజు గ్రహించాడు. అటువంటి వారికి బుద్ధి చెప్పడానికి, ఇకపై ప్రభుత్వం ఇచ్చే నిధులను అప్పుగా పరిగణిస్తామని, ఆ అప్పు తీరేవరకు గ్రామస్థులు ఏటా అదనపు పన్ను చెల్లించాల్సి ఉంటుందని కఠినమైన నిబంధన విధించాడు. ప్రతి గ్రామం తమ స్వశక్తితో అభివృద్ధి చెందాలని, ప్రజాధనం దుర్వినియోగం కాకుండా చూడటమే రాజు ప్రధాన కర్తవ్యమని ఆయన నమ్మాడు. అధికారులు తమ అర్హతకు మించి ఆశించకుండా, ప్రజల శ్రేయస్సు కోసం పాటుపడేలా చేయడంలో భీమేశ్వరుడు తన పరిపాలనా వివేకాన్ని చాటుకున్నాడు.

ISSN:3048-5908 Impact Factor:6.673(SJIF)
సాహిత్య తరంగిణి
(తెలుగు పరిశోధన పత్రిక)
Indexed in: Google Scholar, Academia, Internet Archives etc.
A Peer-Reviewed Telugu Journal; Volume-3, Issue-3, (July/Aug/Sept), 2026

నాగేంద్రవర్మ:

'చందమామ' ఆగస్టు 1988 సంచికలో ప్రచురితమైన 'మారణాయుధం' కథలో నాగేంద్రవర్మ మలయదేశానికి మహారాజు. ఒక పాలకుడిగా ఆయన వివేకం, దూరదృష్టి మరియు ప్రజల పట్ల ఆయనకు ఉన్న బాధ్యతాయుతమైన వైఖరి ఈ కథలో ప్రతిబింబిస్తాయి. నాగేంద్రవర్మ పాలనలో మలయదేశంలో అరాచకం మితిమీరి, దోపిడీలు, హత్యలు మరియు దహనకాండలు పట్టపగలే సాగుతుంటాయి. పొరుగు దేశమైన సింధుదేశపు గూఢచారులు, రాజద్రోహులతో చేతులు కలిపి ఈ ఘోరకృత్యాలు చేయిస్తున్నారని ఆయనకు తెలుస్తుంది. రాజ్యంలో శాంతిని నెలకొల్పడానికి మార్గాల కోసం వెతుకుతున్న సమయంలో, కాంభోజ దేశపు వర్తకుడు ఒక వింతైన మారణాయుధాన్ని (సన్నని తీగను వేగంగా ప్రయోగించే గొట్టం) చూపిస్తాడు. అది తృటికాలంలో ప్రాణాలు తీయగలదని తెలుసుకున్న రాజు, మొదట దాన్ని పరీక్షించాలని నిర్ణయించుకుంటాడు. ఒక రాత్రి ఇద్దరు ముసుగు మనుషులు (అందులో ఒకరు రాజు అంగరక్షకుడే) తనను చంపడానికి వచ్చినప్పుడు, నాగేంద్రవర్మ ఆ మారణాయుధంతో వారిని చంపి తన ప్రాణాలను కాపాడుకుంటాడు. ఆ ఆయుధ శక్తికి ముగ్ధుడై, అటువంటివి వేల సంఖ్యలో తయారు చేయించి తన సైనికులకు మరియు ప్రజలకు ఇవ్వాలని భావిస్తాడు.తన మంత్రి మయూరాక్షుడి విచారణ ద్వారా, ఆ ఆయుధాలు తయారు చేసే కాంభోజ దేశంలోనే వాటిని నిషేధించారని రాజు తెలుసుకుంటాడు. అందరికీ మారణాయుధాలు అందుబాటులో ఉంటే, ప్రజలు తమ ఆవేశకావేశాల్లో చిన్న చిన్న తగవులకు కూడా వాటిని ఉపయోగిస్తారని, అది మరింత ప్రాణనష్టానికి దారితీస్తుందని గ్రహిస్తాడు. వెంటనే ఆ ఆయుధాన్ని విరిచి పారవేసి, వర్తకుడిని దేశం నుంచి పంపివేస్తాడు. కఠినమైన ఆయుధాల కంటే ప్రజలలో దేశభక్తి మరియు ఐక్యత నింపడమే శాశ్వత పరిష్కారమని నాగేంద్రవర్మ నమ్ముతాడు. ఆయన స్వయంగా దేశమంతా పర్యటించి ప్రజలను ప్రబోధించి, రాజ్యంలో శాంతి భద్రతలను సుస్థిరం చేస్తాడు. విక్రమార్కుని విశ్లేషణ ప్రకారం, నాగేంద్రవర్మ కేవలం ఆయుధాల మీద ఆధారపడకుండా, మానవ మనస్తత్వాన్ని అర్థం చేసుకుని వ్యవహరించడం వల్ల గొప్ప రాజకీయ చతురతను ప్రదర్శించిన ఉత్తమ పాలకుడిగా నిరూపించుకున్నాడు.

నాగరాజు:

'మారిన నిర్ణయం' కథలోని ప్రధాన పురుష పాత్ర నాగరాజు. నాగరాజు నగరంలో మంచి ఉద్యోగం చేస్తున్న ఒక పట్టుదలగల యువకుడు. ఇతని తల్లిదండ్రులు తమ మేనకోడలైన రత్నను ఇతనికి ఇచ్చి వివాహం చేయాలని ఆశించారు. రత్న పట్ల నాగరాజుకు సుముఖత లేదు. ఆమెకు అంతగా చదువు లేకపోవడం మరియు ఆమె అందగత్తె కాకపోవడమే అందుకు ప్రధాన కారణం. అతను కేవలం బాహ్య

ISSN:3048-5908 Impact Factor:6.673(SJIF)
సాహిత్య తరంగిణి
(తెలుగు పరిశోధన పత్రిక)
Indexed in: Google Scholar, Academia, Internet Archives etc.
A Peer-Reviewed Telugu Journal; Volume-3, Issue-3, (July/Aug/Sept), 2026

సౌందర్యానికి మరియు ప్రత్యేకతలకు ప్రాధాన్యతనిచ్చే వ్యక్తిగా కథ ప్రారంభంలో కనిపిస్తాడు. ఒకసారి పండగకు ఊరికి వచ్చినప్పుడు వర్షం కారణంగా ఒక ముసలావిడ ఇంట్లో తలదాచుకుంటాడు. అక్కడ ఆమె కూతురు సంధ్య అల్లిన తెరలు, ఆమె చేసిన రుచికరమైన ఫలహారాలు మరియు ఆమె శ్రావ్యమైన పాట విని, ఆమెను చూడకముందే ఆమె తనకు తగిన భార్య అని దృఢంగా నిశ్చయించుకుంటాడు. సంధ్యను చూడాలనే ఉద్దేశంలో మర్నాడు ఆమె ఇంటికి వెళ్తుండగా, ఒక ఎద్దు పొడవడంతో నాగరాజు గాయపడి రక్తం కారుతూ కింద పడిపోతాడు. ఆ సమయంలో కిటికీలో నుంచి చూస్తున్న సంధ్య, ఏమాత్రం జాలి లేదా ఆదుర్దా చూపకుండా రాతిబొమ్మలా నిలబడి చూస్తుంది. తల్లి గట్టిగా కేక వేసిన తర్వాత మాత్రమే ఆమె నీళ్ల చెంబు తీసుకువస్తుంది. సంధ్య అసాధారణమైన అందగత్తె అయినప్పటికీ, ఆమెది 'రాతిగుండె' అని నాగరాజు గ్రహిస్తాడు. లోటి మనిషి కష్టంలో ఉన్నప్పుడు కనీస సానుభూతి లేని వ్యక్తి భార్యగా పనికిరాదని తెలుసుకుంటాడు. అందుకే తన నిర్ణయాన్ని మార్చుకుని, అందం కంటే గుణమే మిన్న అని భావించి, తనను అమితంగా ప్రేమించే రత్నను పెళ్లాడాలని నిశ్చయించుకుంటాడు. విక్రమార్కుని వివరణ ప్రకారం, స్త్రీకి ఉండవలసిన కనీస గుణాలైన కరుణ, ఆదరణ మరియు సేవాధర్మం లేని సంధ్య కంటే, ప్రేమ మరియు అభిమానం ఉన్న రత్నను ఎంచుకోవడం నాగరాజు విజ్ఞతకు నిదర్శనం.

కమలేశ్వరుడు:

'ప్రజల మనిషి' (మే 1987) కథలో కమలేశ్వరుడు లక్షణ దేశపు రాజు లలితాదిత్యుడి వద్ద మంత్రిగా పనిచేసే విజ్ఞాని మరియు రాజనీతిజ్ఞుడు,. రాజు తన తప్పులను తెలుసుకుని ఒక ఉత్తమ పాలకుడిగా మారడంలో ఇతని పాత్ర ఎంతో కీలకమైనది. ప్రజలు ఒక గజదొంగను (గంగన్న) అభిమానిస్తున్నారని తెలిసి రాజు ఆగ్రహంతో వారిని శిక్షించాలనుకున్నప్పుడు, కమలేశ్వరుడు ఆయనను అడ్డుకుంటాడు. ప్రజలను శిక్షించడం వల్ల రాజ్యంలో అశాంతి కలగడమే కాకుండా, ఇతర దేశాల రాజుల ముందు అవమానపడవలసి వస్తుందని వివరిస్తాడు. ప్రజలలో గంగన్నకు అంతటి ఆదరణ రావడానికి గల కారణాలను స్వయంగా తెలుసుకోవడం అవసరమని భావించి, రాజుతో కలిసి మారువేషంలో బయలుదేరుతాడు. మారువేషంలో ఉన్నప్పుడు లోకనాథుడు (గంగన్న) రాజును విమర్శిస్తూ మాట్లాడినప్పుడు లలితాదిత్యుడికి కోపం వస్తుంది. ఆ సమయంలో కమలేశ్వరుడు కనుసైగలో రాజును శాంతింపజేసి, అత్యంత నేర్పుగా లోకనాథుడి నుంచి ప్రజల నాడిని, రాజు పరిపాలనలోని లోపాలను అడిగి తెలుసుకుంటాడు. లోకనాథుడే గజదొంగ గంగన్న అని కమలేశ్వరుడు ముందుగానే గ్రహిస్తాడు. అయితే, ఆ విషయాన్ని అక్కడే బయటపెడితే రాజు తన పరిపాలనలోని లోపాలను పూర్తిగా తెలుసుకునే అవకాశం

ISSN:3048-5908 Impact Factor:6.673(SJIF)
సాహిత్య తరంగిణి
(తెలుగు పరిశోధన పత్రిక)
Indexed in: Google Scholar, Academia, Internet Archives etc.
A Peer-Reviewed Telugu Journal; Volume-3, Issue-3, (July/Aug/Sept), 2026

ఉండదని భావించి, రాజధానికి తిరిగి వచ్చిన తర్వాతే ఆ నిజాన్ని రాజుకు వెల్లడిస్తాడు. మొత్తంగా, కమలేశ్వరుడు కేవలం రాజు మాటకు తల ఊపే మంత్రి కాకుండా, రాజుకు సరైన మార్గం చూపే వివేకవంతుడైన సలహాదారుగా ఈ కథలో కనిపిస్తాడు.

చందనవర్మ:

'సేనాని ఎన్నిక' (జనవరి 1982) కథలో చందనవర్మ చిత్రపుర రాజ్యానికి చెందిన ఒక ఉపసేనాధిపతి. ఈ కథలో అతను శౌర్య పరాక్రమాల్లో తన తోటి ఉపసేనాధిపతి అయిన చేతనవర్మలో సమానమైన వాడైనప్పటికీ, తన విజ్ఞత మరియు వివేకవంతమైన వ్యూహాల ద్వారా సైన్యాధ్యక్షుడిగా ఎంపికయ్యాడు. రాజు చిత్రగ్రీవుడు పెట్టిన పరీక్షలో భాగంగా శత్రువును జయించడానికి వెళ్ళినప్పుడు, చందనవర్మ నేరుగా యుద్ధానికి దిగలేదు. ముందుగా వేగుల ద్వారా శత్రురాజు సైనిక బలాన్ని, కోట రక్షణలను క్షుణ్ణంగా తెలుసుకున్నాడు. తన వద్ద ఉన్న తక్కువ సైన్యంతో శత్రువు కోటను ముట్టడించడం అసాధ్యమని, దానివల్ల అనవసర సైనిక నష్టం మరియు ఓటమి తప్ప మరేమీ ఉండదని గ్రహించాడు. పదవిపై వ్యామోహంతో కాకుండా, వాస్తవ పరిస్థితులను బట్టి నిర్ణయం తీసుకున్నాడు. రాజు వద్దకు తిరిగి వచ్చి, శత్రువును సరిహద్దు దాటకుండా ఆపగలమే తప్ప, జయించడం సాధ్యం కాదని నిర్భయంగా వివరించాడు. తన అసమర్థతను దాచుకోకుండా వాస్తవాన్ని చెప్పడం అతని నిబద్ధతను చాటుతుంది. విక్రమార్కుడి వివరణ ప్రకారం, ఒక సేనానాయకుడికి ఉండవలసిన ప్రధాన లక్షణం తన బలం మరియు శత్రు బలాన్ని సరిగ్గా అంచనా వేయడం. అదృష్టం మీద ఆధారపడే చేతనవర్మ కంటే, వాస్తవాలను అంచనా వేసి అనవసర ఓటములను నివారించగల చందనవర్మనే ఉత్తమ సేనానిగా రాజు గుర్తించాడు. మొత్తంగా, చందనవర్మ కేవలం శౌర్యం మాత్రమే కాకుండా, దూరదృష్టి మరియు వ్యూహాత్మక ఆలోచన కలిగిన ఒక సమర్థవంతమైన నాయకుడు.

సుచరితుడు:

'సేవకుడి సలహాలు' (ఆగస్టు 1987) కథలోని సుచరితుడు చంద్రశిలా రాజ్య పాలకుడైన చరితార్థుడి కొలువులో పనిచేసే ఒక సాధారణ సేవకుడు. ఇతడు అత్యంత మేధావి మరియు వివేకవంతుడైన పాత్రగా చిత్రించబడ్డాడు. సుచరితుడు ఏ సమస్యనైనా అన్ని కోణాల నుండి చూడగల సమర్థుడు. మొదట్లో తన తెలివితేటలను ప్రదర్శించే ప్రయత్నం చేయకపోయినా, రాజు క్లిష్ట పరిస్థితుల్లో ఉన్నప్పుడు అద్భుతమైన యుక్తులతో సాయపడ్డాడు. రాజ్యంలోని నిశిత అనే దొంగను పట్టించడానికి ఒక వినూత్న

ISSN:3048-5908 Impact Factor:6.673(SJIF)
సాహిత్య తరంగిణి
(తెలుగు పరిశోధన పత్రిక)
Indexed in: Google Scholar, Academia, Internet Archives etc.
A Peer-Reviewed Telugu Journal; Volume-3, Issue-3, (July/Aug/Sept), 2026

పథకాన్ని రచించాడు. ఒక పాడుబడ్డ శివాలయం కింద 'స్వర్ణ నంది' విగ్రహం ఉందని ప్రచారం చేయించి, అక్కడ కూలిల వేషంలో సైనికులను ఉంచి దొంగను బంధించేలా చేశాడు. పొరుగు రాజు సింహభూపతి దండయాత్ర చేసినప్పుడు, లోయ మార్గంలో శత్రు సైన్యంపై పైనుంచి రాళ్ళు దొర్లించి, అశ్విక దళంతో వారిని నిలువరించే యుద్ధతంత్రాన్ని సూచించి విజయం చేకూర్చాడు. అరణ్యంలో ప్రయాణికులను చంపి తినే విధ్వంసకుడిని తెలివితేటలతో ఊబిలో పడేలా చేసి అంతమొందించాడు. రాజు అతడిని తన 'ప్రధాన సలహాదారు'గా నియమించాలని చూసినా సుచరితుడు నిరాకరించాడు. పదవి వస్తే బాధ్యత పెరుగుతుందని, అది స్వేచ్ఛా ఆలోచనను కుంటుపరుస్తుందని అతను భావించాడు. అలాగే రాజు తనపైనే పూర్తిగా ఆధారపడితే ప్రజలు రాజును తక్కువగా అంచనా వేస్తారని హెచ్చరించాడు. రాజు తన ఆలోచనా శక్తిని కోల్పోయి, ప్రతి చిన్న విషయానికి సుచరితుడిపైనే ఆధారపడటం గమనించిన సుచరితుడు, రాజోద్యోగుల లంచగొండితనంపై సలహా ఇవ్వడానికి నిరాకరించాడు. రాజు తన సొంత బుద్ధిలో ఆలోచించాలనే ఉద్దేశంలోనే అతను ఇలా చేశాడు. సుచరితుడు సలహా ఇవ్వడానికి నిరాకరించడంతో రాజు కోపంలో అతడిని ఉద్యోగం నుండి తొలగించాడు. అయితే, విక్రమార్కుడి విశ్లేషణ ప్రకారం, రాజును స్వతంత్రుడిగా చేయడానికే సుచరితుడు ఈ మార్గాన్ని ఎంచుకున్నాడు మరియు రాజు కూడా విచక్షణలోనే అతడిని తొలగించాడు. మొత్తంగా, సుచరితుడు అధికారంపై ఆశ లేని, స్వయం ప్రతిభ మరియు నిస్వార్థ ప్రజా సేవకు నిదర్శనంగా నిలిచే పాత్ర.

గుణశేఖరుడు:

'చందమామ' సెప్టెంబర్ 1987 సంచికలోని 'గుణశేఖరుడి కథ'లో గుణశేఖరుడు ఒక ఆదర్శవంతమైన మేధావిగా మరియు వివేకవంతుడైన పాత్రగా చిత్రించబడ్డాడు. అతడు అవంతీదేశపు మంత్రి కుమారుడు మరియు రాకుమారుడు శౌర్యపాలుడికి అత్యంత నమ్మకమైన స్నేహితుడు. రాకుమారుడు శౌర్యపాలుడు బుద్ధిహీనుడని తెలిసినప్పటికీ, అతడిని ఒక ఉత్తమ రాజుగా తీర్చిదిద్దే బాధ్యతను రాజు రాజ్యపాలుడు గుణశేఖరుడికి అప్పగిస్తాడు. తన స్నేహితుడిని వివేకవంతుడిని చేయడానికి అతడు నిరంతరం ప్రయత్నిస్తాడు. గాంధార రాజకుమారి కళ్యాణలతిక స్వయంవరంలో పెట్టిన మూడు క్లిష్టమైన పరీక్షలను గుణశేఖరుడు తన బుద్ధిబలంతో సులువుగా ఛేదిస్తాడు. మొదటి గదిలోని పాములు బొమ్మపాములని గ్రహించి ధైర్యంగా వెళ్ళమని శౌర్యపాలుడికి చెప్తాడు. ఇద్దరిలో నిజమైన బ్రాహ్మణుడిని గుర్తించే ఉపాయాన్ని నేర్పిస్తాడు. కాలచక్రం మరియు జీవితం గురించిన చిత్రపట వ్యాఖ్యానాన్ని అద్భుతంగా వివరిస్తాడు. పరీక్షలన్నీ గుణశేఖరుడి వ్యూహం వల్లనే గెలిచాడని గ్రహించిన

ISSN:3048-5908 Impact Factor:6.673(SJIF)
సాహిత్య తరంగిణి
(తెలుగు పరిశోధన పత్రిక)
Indexed in: Google Scholar, Academia, Internet Archives etc.
A Peer-Reviewed Telugu Journal; Volume-3, Issue-3, (July/Aug/Sept), 2026

కళ్యాణిలతిక, అతడిని వివాహమాడాలని కోరుతుంది. అయితే, అభ్యర్థిగా పాల్గొన్నవాడే విజేత అవుతాడని, సమాధానాలు నేర్పినవాడు కాదని చెప్పి, తన స్వామిభక్తిని చాటుకుంటాడు. తన కుమారుడి అసమర్థత బయటపడిందన్న ఈర్ష్యలో రాజు రాజ్యపాలుడు గుణశేఖరుడిని చంపాలని కుట్ర పన్నుతాడు. ఏ నేరం చేయని తనను చంపాలని చూసినప్పుడు, గుణశేఖరుడు తన ప్రాణరక్షణ కోసం మరియు రాజ్యాన్ని బుద్ధిహీనులైన పాలకుల నుండి కాపాడటం కోసం గాంధార రాకుమారిని వివాహం చేసుకుని, తిరిగి అవంతిపై దాడి చేసి సింహాసనాన్ని అధిష్టిస్తాడు. విక్రమార్కుడి విశ్లేషణ ప్రకారం, గుణశేఖరుడు తన స్వయంబుద్ధిలో ఆలోచించి, అన్యాయంగా ప్రవర్తించిన రాజుపై తిరగబడటం ధర్మబద్ధమైన చర్యగా పరిగణించబడింది. అతడు కేవలం మేధావి మాత్రమే కాక, పరిస్థితులకు అనుగుణంగా ధైర్యవంతమైన నిర్ణయాలు తీసుకోగల రాజనీతిజ్ఞుడు.

మంజీర:

'మంజీర కథ'లో మంజీర పాత్ర అత్యంత వివేకవంతురాలైన రాజకుమారిగా చిత్రించబడింది. మంజీర కౌశాంబి దేశపు రాజు ధీరసింహుడి ఏకైక కుమార్తె. ఆమె తండ్రి ఆమెను కేవలం అల్లారుముద్దుగా పెంచడమే కాకుండా, సకల శస్త్రాస్త్ర విద్యల్లో ఆరితేరేలా శిక్షణ ఇప్పించాడు. అంతేకాకుండా, ఆమెను రాజ్య పరిపాలనలో కూడా భాగస్వామిని చేశాడు. మంజీరకు వేట అంటే చాలా ఇష్టం. ఒకసారి ఆమె ఎవరినీ వెంటబెట్టుకోకుండా ఒంటరిగా వేటకు వెళ్ళి, అడవిలో దారి తప్పి విజయదత్తుడు నివసిస్తున్న కుటీరానికి చేరుకుంది. మంజీర తనను కాపాడిన వ్యక్తి తన తండ్రి శత్రువైన చందనదేశపు యువరాజు విజయదత్తుడని గుర్తించినప్పటికీ, ఆ నిజాన్ని దాచిపెట్టింది. విజయదత్తుడికి కోసల రాజు అండదండలు ఉన్నాయని, అతడిని బంధించడం వల్ల ప్రయోజనం లేదని ఆమె తన మేధస్సులో గ్రహించింది. తన తండ్రి గతంలో చందనదేశాన్ని ఆక్రమించుకోవడం అన్యాయమని ఆమె భావించింది. యుద్ధం తర్వాత విజయదత్తుడు తన తండ్రిని ఓడించి, తిరిగి రాజ్యాన్ని అప్పగించినప్పుడు, ధీరసింహుడు అతనికి ఏదైనా అపురూపమైన కానుక ఇవ్వాలనుకున్నాడు. ఆ సమయంలో మంజీర ఎంతో చాకచక్యంగా వ్యవహరించి, ఒక తండ్రికి కన్నబిడ్డ కంటే విలువైన కానుక మరొకటి ఉండదని సూచించడం ద్వారా తన తండ్రికి, విజయదత్తుడికి మధ్య ఉన్న శత్రుత్వాన్ని బంధుత్వంగా మార్చింది. మంజీర కేవలం అందగత్తె మాత్రమే కాదు, అత్యంత రాజనీతిజ్ఞత, తెలివితేటలు గల మేధావి అని విక్రమార్కుడు కొనియాడాడు. ఆమె భవిష్యత్తును విజయదత్తుడి మంచితనానికి వదిలిపెట్టి, అన్ని విధాలా విజయాన్ని సాధించింది.

ISSN:3048-5908 Impact Factor:6.673(SJIF)
సాహిత్య తరంగిణి
(తెలుగు పరిశోధన పత్రిక)
Indexed in: Google Scholar, Academia, Internet Archives etc.
A Peer-Reviewed Telugu Journal; Volume-3, Issue-3, (July/Aug/Sept), 2026

5. ముగింపు :

ఈ పాత్రలు కార్య దక్షతలో చూపిన బుద్ధి, ధైర్య సాహసాలు సమాజానికి ఎంతో ఆదర్శ ప్రాయం. కాల స్థలాల బట్టి ఎలా ప్రవర్తించాలి, అనువుకాని ప్రదేశాలలో వేచి చూసే దొరని, అవకాశం వచ్చినప్పుడు చొరవ చూపి పని చక్కబెట్టుకోవడం వంటి అంశాలు ఈ పాత్రలు పరిశీలన ద్వారా సమాజం గ్రహించ గలదు.

6. ఆధార గ్రంథాలు:

'చందమామ' – మాస పత్రిక
'కథానిక స్వరూప స్వభావాలు', - దక్షిణామూర్తి పొరంకి,
తెలుగు సాహిత్య చరిత్ర - ఆచార్య వెలమల సిమ్మన్న
తెలుగు సాహిత్య విమర్శ సిద్ధాంతాలు - ఆచార్య వెలమల సిమ్మన్న
తెలుగు సాహిత్య సమీక్ష - ఆచార్య జి.నాగయ్య
'కథలెలారాస్తారు' - నాగేశ్వరరావు తాళ్ళూరు, విశాలాంధ్ర పబ్లిషింగ్ హౌస్, హైదరాబాద్, 2005
కథా శిల్పం – వల్లంపాటి వెంకట సుబ్బయ్య